

CARACTERELE JURIDICE ALE TESTAMENTULUI

Veronica GÎSCA,

conferențiar universitar, doctor în drept, ASEM

SUMMARY

The origin of wills and testamentary transfer on succession is lost in the mists of time, the will is found in ancient Egypt, in Israel, in the time of Moses, in Sparta, Athens, where it was introduced in the time of Solon and the Germanic tribes.

Keywords: will, revocation charge, estate planning consent, bound, handwritten testament, mystical and authentic

REZUMAT

Originea testamentului și a devoluțiunii succesorală testamentare se pierde în negura timpului, testamentul fiind întâlnit în Egiptul Antic, în Israel, în timpul lui Moise; în Sparta, în Atena, unde a fost introdus pe timpul lui Solon, și la triburile germanice.

Cuvinte-cheie: testament, revocare, titlu gratuit, patrimoniul succesoral, consimțământ, legat, testament olograf, mistic și autentic

nr. 408-XII din 12.12.1990). În: Tratatul internațional (ediția oficială), vol. 1, Chișinău, 1998.

7. Protocolul privind prevenirea, reprimarea și pedepsirea traficului de persoane, în special al femeilor și copiilor, adițional la Convenția Națiunilor Unite împotriva criminalității transnaționale organizate, adoptat la New York la 15 noiembrie 2000 (ratificat prin Legea RM nr. 17-XV din 17.02.2005). În: Tratatul internațional (ediția oficială), vol. 35, Chișinău, 2006.

8. Convenția Consiliului Europei pentru protecția copiilor împotriva exploatarea sexuală și a abuzurilor sexuale, încheiată la Lanzarote la 25 octombrie 2007 (ratificată prin Legea RM nr. 263 din 19.12.2011). În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, nr. 21-24 din 27.01.2012.

9. Constituția Republicii Moldova din 29.07.1994. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, nr. 1 din 12.08.1994.

10. Codul penal al Republicii Moldova, nr. 985-XV din 18.04.2002. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, nr. 128-129/1012 din 13.09.2002.

11. Codul familiei al Republicii Moldova, nr. 1316-XIV din 26.10.2000. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, nr. 47-48/210 din 26.04.2001.

12. Legea Republicii Moldova pentru modificarea și completarea unor acte legislative, nr. 73 din 12.04.2012. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, nr. 99-102 din 25.05.2012.

13. Ghid pentru parlamentari. Convenția privind protecția copiilor împotriva exploatarea sexuală și a abuzurilor sexuale (Convenția de la Lanzarote). Traducere în limba română: Colectivul Direcției Organizației Parlamentare Internaționale Senatul României, noiembrie, 2011.

14. https://ro.wikipedia.org/wiki/Declara%C8%9Bia_drepturilor_copiiului (vizitat la 12.08.2016).

15. https://ro.wikipedia.org/wiki/Declara%C8%9Bia_de_la_Geneva_din_1924_privind_Drepturile_Copiiului (vizitat la 12.08.2016).

Introducere. Pentru a putea depista unele probleme teoretice și practice pe care le generează succesiunea testamentară în practica notarială și în jurisprudența națională, este necesar a se porni de la analiza noțiunilor legale conturate în legislația națională și în cea străină, în scopul individualizării elementelor definitorii ale testamentului, precum și determinării limitelor de extindere a efectelor juridice ale acestui act civil în raport cu alte acte juridice similare după conținut [11].

Atît în literatura de specialitate națională, cît și în doctrina străină nu există suficiente studii în care ar fi abordate elementele definitorii ale testamentului extrase din conținutul noțiunilor legale, la fel nu sînt supuse unei analize detaliate limitele și modul de realizare a acestei libertăți constituționale, fapt ce ridică în practică numeroase discuții axate pe aplicarea corectă a legislației în materie de succesiune testamentară.

Materiale și metode aplicate. Potrivit Codului civil al Republicii Moldova [1, art. 1449 alin. (1)], „testamentul este un act juridic solemn, unilateral, revocabil prin care testatorul dispune cu titlu gratuit, pentru momentul încetării sale din viață, de toate bunurile sale sau de o parte din ele”.

Analizînd conținutul acestei definiții legale, lesne observăm că prin noua reglementare legiuitorul a reușit să scoată în relief majoritatea elementelor definitorii ale testamentului, printre care unele îmbracă haina unor elemente structurale ale acestui privilegiu, iar altele, prin esența lor juridică, reflectă cele mai importante caractere juridice ale testamentului, fără de care acesta nu și-ar putea menține valabilitatea, precum și n-ar putea fi delimitat de alte categorii de acte juridice.

Referindu-ne la elementele structurale ale testamentului, considerăm că actul juridic în care este inserată voința testatorului reprezintă cel mai important element al acestuia, deoarece în lipsa unui act juridic întocmit în formă scrisă, cu respectarea exigențelor prescrise de legislația civilă, nu poate fi vorba despre existența unui testament [4, p. 52].

Un alt element constitutiv al noțiunii de *testament* îl reprezintă obiectul acestuia, care, prin esența sa juridică, justifică scopul realizării acestei libertăți fundamentale și pune în valoare celelalte elemente structurale ale testamentului, constituind totodată și o condiție de valabilitate a acestuia.

Celelalte elemente definitorii ale testamentului cuprinse în contextul noțiunii legale, prin semnificația lor

juridică, îmbracă haina unor particularități specifice ale testamentului, care mai sînt denumite și *caractere juridice*.

Chiar dacă caracterele juridice ale testamentului reprezintă niște elemente definitorii fără de care definiția legală conturată în Codul civil și-ar știrbi din esența sa juridică, totuși considerăm că aceste particularități specifice necesită a fi studiate separat într-un mod mai detaliat, pentru a le putea identifica acoperirea legală și a stabili limitele de extindere în activitatea notarială și în practica judiciară [5, p. 80].

Dacă la prima vedere definiția conturată la alin. (1) art. 1449 din Codul civil pare a fi cea mai completă și întrunește în sine toate elementele definitorii ale acestei categorii de acte juridice, totuși considerăm necesar de a introduce în conținutul ei anumite precizări, ce ar putea înlătura unele îndoieli asupra diferitelor elemente definitorii ale testamentului.

Legea permite persoanelor fizice ca, printr-un act juridic numit *testament*, să dispună pentru cauză de moarte, stabilind anumite limite în care persoana care face testamentul (testatorul) poate să dispună de averea sa mortis causa. Din cele analizate rezultă că testamentul este actul unilateral, personal și revocabil prin care o persoană, numită *testator*, dispune, în una dintre formele cerute de lege, pentru timpul cînd nu va mai fi în viață. Dispoziția testatorului privește, în primul rînd, patrimoniul lăsat la încetarea din viață, dar și manifestări de voință. În situația conflictului de legi, precizăm că în materia validității testamentului este aplicabilă legea în vigoare la momentul încheierii actului juridic mortis causa, chiar dacă decesul a intervenit după data intrării în vigoare a Codului civil.

Testamentul conține dispoziții referitoare la patrimoniul succesoral sau la bunurile ce fac parte din acesta, precum și la desemnarea directă sau indirectă a legatarului. Alături de aceste dispoziții sau chiar și în lipsa unor asemenea dispoziții, testamentul poate să conțină dispoziții referitoare la partaj, revocarea dispozițiilor testamentare anterioare,

dezmoștenire, numirea de executori testamentari, sarcini impuse legatarilor sau moștenitorilor legali și alte dispoziții care produc efecte după decesul testatorului [14, p. 100].

Testamentul poate să cuprindă, pe lângă dispoziții referitoare la patrimoniul succesoral și desemnarea legatarilor, și dispoziții care nu vizează patrimoniul succesoral, dar care reprezintă manifestări de ultimă voință ale testatorului.

Caracterele juridice ale testamentului

Caracterul solemn. Printre varietatea caracterelor juridice ale testamentului recunoscute de legislație și agreeate în unanimitate de doctrină [6, p. 528], caracterul solemn reprezintă unicul caracter care, prin exigențele sale, vine să legitimizeze ultima voință a testatorului în privința dispunerii de bunurile sale pentru cauză de moarte, cu condiția respectării formalităților prescise de legislație.

Potrivit doctrinei [10, p. 196], forma scrisă a testamentului este cerută în acest caz *ad solemnitatem*, și nu doar *ad probatorem*. Prin urmare, solemnitatea în materie de succesiune testamentară nu poate fi confundată cu probațiunea voinței postume a testatorului, deoarece la momentul administrării unui astfel de înscris este imposibil a verifica voința reală a autorului pe motiv că acesta nu mai este în viață.

Din aceste considerente, legislația civilă impune un șir de cerințe ce trebuie să fie respectate de testator la întocmirea testamentului; mai mult decît atît, voința acestuia trebuie să fie reflectată în așa mod încît, după moartea testatorului, să nu i se poată substitui nici sugestiile persoanelor interesate, nici interpretarea arbitrară a judecătorului.

Deoarece, potrivit doctrinei, caracterul solemn constituie un reper de identificare a actelor juridice în funcție de modul lor de formare, trebuie să mai precizăm că, sub aspectul utilității sociale, în practica testamentară acest caracter juridic îndeplinește concomitent două funcții: funcția de probare a ultimei voințe a testatorului și funcția de validare a testamentului.

Ținînd cont de faptul că în drep-

tul roman era cunoscut testamentul verbal sau nuncupativ, care se întocmea în prezența a șapte martori, putem menționa că caracterul solemn al testamentului constituie și un mijloc de legitimare a voinței testatorului în privința modificării regimului juridic al bunurilor sale pentru cauză de moarte. Pentru a stabili dimensiunile juridice de realizare a caracterului solemn al testamentului, pornim de la analiza esenței juridice a acestui caracter efectuată prin prisma unor repere legale și opinii doctrinare ce au ca scop a reflecta elementele definitorii ale testamentului.

Spre deosebire de alte caractere juridice ale testamentului, care dispun de reglementări proprii ce vin să reflecte esența lor juridică, caracterul solemn își consemnează prezența legală numai în conținutul definiției noțiunii de testament, reflectate în art. 1449 din Codul civil. Astfel, pentru a stabili dimensiunile de realizare și efectele juridice ale acestuia, vom încerca să apelăm în acest sens la opiniile doctrinare [4, p. 83].

Sînt considerate acte juridice solemne (formale) acele acte juridice pentru valabila încheiere a cărora legea pretinde îndeplinirea anumitor formalități. Reflectând asupra elementelor definitorii ale caracterului solemn, putem conchide că esența acestui caracter este axată pe îndeplinirea unor formalități prescise de legislație, sub sancțiunea nulității în caz de neîndeplinire.

În baza acestor elemente definitorii, putem menționa că existența caracterului solemn al testamentului este supus diferitelor formalități legale în scopul conservării ultimei voințe a testatorului, formalități care, în consecință, au ca scop să mențină valabilitatea testamentului [5, p. 80]. Dincolo de acest aspect, se mai poate preciza că formalitățile la care este supus acest act juridic alcătuiesc substanța testamentului și, de regulă, ele vin să legitimizeze valabilitatea acestuia în formele admise de legislația civilă.

De munte ori, în practică se întîlnesc cazuri cînd caracterul solemn al testamentului este redus la autentificarea notarială, deoarece, potrivit legislației civile, el se realizează în

funcție de formele prescrise de Codul civil, adică: testament *olograf*, *autentic* și *mistic*, ceea ce ar însemna că și solemnitatea testamentului îmbracă în mod corespunzător diferite forme.

În sensul acestei exigențe legale, putem susține că caracterul solemn al testamentului impune judecătorilor obligația de a nu substitui cu titlu de interpretare voința formală și clar exprimată a testatorului cu voința lor arbitrară, ceea ce ar însemna că instanța nu poate interpreta conținutul testamentului decât în privința clauzelor referitoare la limbajul pe care îl posedă testatorul, în cazul în care acestea sînt obscure sau susceptibile de două înțelesuri, fie sînt contrare cu alte clauze din același testament sau alt testament.

Caracterul solemn al testamentului poate să se extindă în practică numai în limita cerințelor prescrise de legislație, care, de regulă, sînt în concordanță cu formele testamentelor recunoscute de codurile civile. În scopul garantării extinderii exigențelor pe care le invocă caracterul solemn al testamentului, unele legislații civile au precizat, cu titlu de reper legal, limitele formalităților pe care le poate îmbrăca caracterul solemn.

Sub imperiul acestei exigențe, se poate rezuma că, atunci cînd testamentul a fost întocmit în forma prevăzută de legislație, dar mențiunile din conținutul său nu conțin suficiente indicații pentru a determina persoana moștenitorului testamentar sau obiectul testamentului, judecătorul nu poate admite ca intenția testatorului să fie explicată prin alte acte sau alte dovezi administrate în cadrul dezbaterilor judiciare, deoarece aceste dificultăți ar pune la îndoială voința reală a testatorului în privința identificării moștenitorilor testamentari sau bunurilor ce au constituit obiectul testamentului.

Dincolo de acest aspect doctrinar, nu putem face abstracție de la sancțiunile legale conturate de legislația civilă națională, unde la art. 1469 alin. (3) din Codul civil se prevede că testamentul întocmit cu nerespectarea formei stabilite de lege este nul. Ținînd cont de faptul că instanța de judecată nu poate re-

constitui voința reală a testatorului în cazul în care prin dispozițiile testamentului nu poate fi stabilită persoana moștenitorului testamentar sau obiectul testamentului, propunem, cu titlu de *lege ferenda*, ca articolul sus-menționat să fie completat cu un nou alineat, prin care s-ar legitima teoria inexistenței testamentului în cazul survenirii unui astfel de incident.

În doctrină, caracterul solemn al testamentului mai este considerat drept o particularitate ce a stat la baza actelor juridice pentru care legea a prescris îndeplinirea unor anumite formalități cu titlu de *ad validatem*. Este evident că acest caracter reprezintă prototipul tuturor testamentelor, indiferent de forma pe care o îmbracă, deoarece, sub aspect evolutiv, caracterul solemn al actelor juridice se datorează înseși acestor categorii de acte juridice [8, p. 181].

În ceea ce privește modalitatea concretă de expresie a solemnității operațiunilor juridice, majoritatea testamentelor, de regulă, îmbracă haina actului autentic. Însă, avînd în vedere varietatea formelor de manifestare a solemnității, putem preciza că în cazul testamentului legiuitorului a prescris, pe lîngă forma autentică, și alte forme care, la rîndul lor, vin să legitimizeze valabilitatea acestor categorii de acte juridice.

Considerăm că toate testamentele sînt înscrisuri solemne, fără să fie neapărat autentice, iar caracterul solemn al actului juridic e o condiție de fond; ultima voință a unei persoane nu se poate exprima decât în formele limitativ arătate de legea civilă. În sensul acestei opinii, este evident că autorii încearcă să pună accentul pe importanța formelor prescrise de legislația civilă în scopul legitimării voinței testatorului, atribuind totodată caracterul solemn condițiilor de fond ale actelor juridice; însă, avînd în vedere esența caracterului în cauză, putem menționa că acesta vine să legitimizeze existența unor condiții de fond.

Totodată, considerăm că caracterul solemn reprezintă una dintre cele mai importante condiții de valabilitate care vine să legitimizeze voința testatorului, moștenitorii testa-

mentari și alte mențiuni importante pentru valabilitatea testamentului.

Individualizînd formalitățile prescrise de legislația civilă prin intermediul cărora se poate realiza caracterul solemn, observăm că atît legislația, cît și doctrina [12, p. 264-266] recunosc următoarele forme prin care se poate legitima existența valabilă a acestui act juridic, adică: testamentul olograf, testamentul autentic și testamentul mistic.

Printre dificultățile pe care le poate genera ignorarea caracterului solemn al testamentului vom specifica că în practică se pot întîlni situații cînd din conținutul unui testament olograf sau mistic nu poate fi stabilită voința reală a testatorului, iar dacă notarul în astfel de situații ar elibera certificat de moștenitor, atunci s-ar putea cauza careva prejudicii atît moștenitorilor testamentari, cît și terțelor persoane care au procurat unele bunuri vîndute de moștenitorul testamentar.

Pentru a evita apariția unor astfel de incidente în activitatea notarială sau în jurisprudența națională, considerăm că la teoria inexistenței actului juridic urmează a fi ajustate și situațiile cînd, din cauza nerespectării formalităților prescrise de legislație, din conținutul testamentului nu poate fi stabilită voința reală a testatorului, persoana moștenitorului testamentar sau obiectul testamentului.

Ajustată la reglementările din legislația națională, teoria inexistenței actului juridic poate fi desprinsă din dispoziția art. 201 din Codul civil, unde se menționează că „actul juridic se consideră neîncheiat în cazul în care esența consimțămîntului nu poate fi determinată cu certitudine nici din exprimarea exteriorizată și nici din alte circumstanțe ale încheierii sale. În opinia noastră, din contextul acestei prevederi legale reiese că sintagma „actul juridic se consideră neîncheiat” în aparență este similară cu inexistența actului juridic. Însă, în practică această inadvertență legală poate genera unele dificultăți ce țin de determinarea momentului încheierii testamentelor și de stabilirea efectelor juridice pe care le pot produce astfel de acte juridice” [4, p. 88].

Caracterul personal al testamentului și inadverențele legale ale acestuia. O altă particularitate distinctă a testamentului ce vine să pună în valoare modul de întocmire a acestuia în raport cu alte acte juridice o constituie *caracterul personal* care, de regulă, persistă în majoritatea definițiilor conturate de legislația civilă a diferitelor state și care este agreat în unanimitate în literatura de specialitate [5, p. 80].

Spre deosebire de celelalte caractere juridice ale testamentului, care, de regulă, derivă din elementele definitorii ale definiției legale, caracterul personal al testamentului dispune de o reglementare proprie, ce reflectă într-un mod detaliat limitele de realizare și interdicțiile impuse de stat testatorului.

S-ar putea susține că caracterul personal al testamentului are o importanță pur teoretică, deoarece acesta este tratat ca o varietate distinctă a modalităților de încheiere a actelor juridice. Însă, ținând cont de faptul că legislația civilă îl conturează expres în noțiunile legale, precum și că îi asigură realizarea prin unele cerințe impuse în acest sens, concluzionăm că esența acestui caracter depășește limitele reflecțiilor doctrinare datorită efectelor pe care le generează caracterul personal în activitatea notarială și în practica judiciară.

Caracterul personal își găsește utilitate practică la adoptarea de către instanțele judecătorești a unor soluții și la motivarea hotărârilor pe cauzele civile ce derivă din acțiunile privind recunoașterea nulității testamentelor pe motiv de dol, violență, întrucât aceste vicii de consimțământ vin să altereze ultima voință a testatorului [4, p. 91].

Astfel, putem preciza că caracterul personal al testamentului, în sensul atribuit de legislația civilă, poate fi analizat sub două aspecte: primul aspect al caracterului personal constituie un element definitoriu al definiției legale a testamentului, formulate expres în art. 1449 alin. (1) din Codul civil; al doilea aspect al acestui caracter îmbracă haina unei interdicții legale reflectate în art. 1449 alin. (3) din Codul civil, care consemnează că „nu se

permite întocmirea testamentului prin reprezentant”.

Exigențele caracterului personal al testamentului, desprinse din contextul art. 1449 alin. (3) din Codul civil al Republicii Moldova, nu pot fi reduse numai la formalitățile ce țin de întocmirea și semnarea testamentului, deoarece, prin esența lor, acestea reprezintă niște operațiuni tehnice de realizare a caracterului personal. Însă, în baza exigențelor pe care le invocă, se prezumă faptul că legiuitorul a pretins să protejeze voința reală și nevicată a testatorului în privința dispunerii de bunurile sale pentru cauză de moarte.

În practică, caracterul personal al testamentului poate fi confirmat pe baza formalităților ce le impune legislația civilă pentru fiecare formă de testament care, potrivit exigențelor legale ale acestora, dispun de particularități proprii de legitimare a voinței testatorului în privința dispunerii de bunurile sale pentru cauză de moarte. De exemplu, în cazul testamentului olograf, la art. 1458 lit. a) din Codul civil se prevede că acesta trebuie să fie scris în întregime personal, datat și semnat de testator, ceea ce ar însemna că testatorul nu poate întocmi testamentul la calculator, pe motiv că ar apărea îndoiele în privința expunerii neviciate a consimțământului. Formalitățile pe care le impune caracterul personal al testamentului depind, în cazuri excepționale, și de aptitudinile fizice și intelectuale ale testatorului, care, conform legislației, sînt însoțite de unele formalități suplimentare și se reduc numai la forma testamentului autentic, deoarece celelalte forme nu permit testatorului să-și legitimeze voința. În practica judiciară se întîlnesc cazuri cînd instanțele, la soluționarea unor litigii privind declararea nulității testamentului, nu iau în considerare exigențele caracterului personal al testamentului, deoarece forma testamentului nu-i permite testatorului să-și confirme în mod corespunzător voința reală în privința dispunerii de bunurile sale pentru cauză de moarte.

Apreciind dimensiunile juridice ale caracterului personal, considerăm că dispoziția de la art. 1449

alin. (3) din Codul civil nu reflectă pe deplin limitele de extindere a acestui caracter în practică, întrucît legislația civilă extinde exigențele acestui caracter numai la întocmirea testamentului. Prin urmare, reieșind din contextul acestui alineat, propunem, cu titlu *de lege ferenda*, ca, în scopul eliminării unor incidente referitoare la limitele ce țin de realizarea caracterului personal, dispoziția de la alin. (3) al art. 1449, prin care se interzice întocmirea testamentului prin reprezentant, să fie înlocuită cu o nouă dispoziție, prin care s-ar dezvălui limitele de extindere a caracterului personal, cu indicarea concomitentă a sancțiunilor în cazul nerespectării cerințelor pe care le generează acest caracter.

Prin prisma criteriilor de clasificare a actelor juridice civile, considerăm că actele juridice *intuitu personae* constituie o excepție de la regula încheierii actelor juridice, conform căreia actul juridic poate fi încheiat personal ori de către reprezentant.

Sub aspect comparativ, putem preciza că legislația civilă a unor state încearcă să contureze limitele de extindere a caracterului personal și să prescrie unele sancțiuni legale ce ar surveni în rezultatul ignorării acestor exigențe legale atît de către testator, cît și de către persoanele care, potrivit legislației, sînt învestite cu dreptul de întocmire a testamentului.

Reieșind din conținutul acestei reglementări, considerăm că, la justificarea acestei sancțiuni, legiuitorul portughez a conturat un șir de exigențe legale care, prin esența lor, depășesc caracterul unilateral al testamentului, făcînd referire și la unele aspecte proprii caracterului personal, invocînd totodată unele cerințe ce țin nemijlocit de modul de redactare a testamentului.

Caracterul personal al testamentului este prevăzut expres în legislația civilă a diferitor state ca o condiție prohibitivă ce se referă la modul de întocmire a testamentului. Este evident că caracterul personal al testamentului, în sensul prevederii în cauză, este însoțit de caracterul solemn, deoarece legiuitorul elen a menționat expres că el trebuie să

fie întocmit în strictă conformitate cu formalitățile impuse de cerințele legale, ceea ce ar însemna că testatorul sau, după caz, notarul trebuie să respecte formalitățile stabilite de legislație.

Caracterul personal al testamentului poate fi întâlnit și în legislația civilă a statelor care nu dispun de reglementări proprii noțiunii legale de testament, însă prin intermediul unor prevederi distincte se conturează unele aspecte ale caracterului personal al acestui act juridic.

În scopul de a preveni apariția unor dificultăți în practica judiciară referitor la aprecierea valabilității testamentului, precum și pentru a garanta realizarea necondiționată a voinței testatorului în privința exercitării acestei libertăți fundamentale, propunem, cu titlu *de lege ferenda*, ca în art. 1469 din Codul civil al Republicii Moldova să fie introdus un alineat suplimentar – alineatul (5) – prin care s-ar contura expres ca temei distinct de declarare a nulității acestuia situațiile când testamentul a fost întocmit sau modificat de o altă persoană sau când se va considera nevalabilă revocarea realizată prin intermediul unui reprezentant.

În sensul acestei propuneri *de lege ferenda*, considerăm că dispoziția de la preconizatul alineat (5) al art. 1469 din Codul civil poate fi expusă în următoarea redacție: „Sînt lovite de nulitate dispozițiile testamentare care depind de instrucțiuni sau recomandări făcute de alte persoane în secret, sau dacă documentele de raportare nu sînt autentice sau nu sînt scrise și semnate de testator cu o dată înainte de data testamentului, sau dacă conțin corectări”.

Finalizînd analiza caracterului personal al testamentului, putem conchide că exigențele pe care le invocă acest caracter și modul lor de realizare atestă că acesta se află într-o corelație cu caracterul unilateral și au ca scop să protejeze voința testatorului în privința realizării acestei libertăți fundamentale, fiind în esență niște condiții suplimentare pentru menținerea valabilității consimțămîntului.

Caracterul unilateral al testa-

mentului. Un alt caracter juridic al testamentului care poate fi desprins din conținutul definiției legale îl constituie *caracterul unilateral*, care, prin esența sa juridică, vine să impună unele exigențe legale suplimentare pentru menținerea valabilității acestor categorii de acte juridice, pentru a căror întocmire se exprimă o singură voință, și anume aceea a testatorului [5, p. 80].

La identificarea caracterului unilateral al actului juridic, se pune accentul pe condiția ca voința juridică să emane de la o singură persoană și doar atunci vom putea considera că sîntem în prezența unui act juridic unilateral.

Alături de noțiunea „act unilateral”, atît în doctrină, cît și în practica judiciară se utilizează și noțiunea „angajament unilateral”, ceea ce trezește unele îndoieli în ce privește esența juridică a fiecărui termen în parte și, ca urmare, nu pot fi folosite în uzul juridic ca sinonime. Individualizînd diversitatea efectelor juridice pe care le generează în mod justificat actele unilaterale, opiniile doctrinare susțin că există o distincție între actul unilateral și angajamentul unilateral [4, p. 97].

Angajamentul unilateral ar reprezenta o manifestare unilaterală de voință, care are ca efect crearea de obligații în sarcina autorului său. Altfel spus, angajamentul unilateral este actul unilateral care dă naștere obligațiilor civile și prin aceasta se distinge de actul unilateral, care nu creează obligații în sensul tehnic al termenului.

Actul juridic unilateral poate fi înțeles, în sens larg, ca orice manifestare unilaterală de voință, indiferent de natura efectelor pe care le produce (translativ, extinctiv, declarativ, constitutiv sau creator de obligații), însă, în sens restrîns, noțiunea „act unilateral” desemnează numai actele unilaterale tradiționale, care nu sînt izvor de obligații și cărora legea le recunoaște anumite efecte juridice. Prin urmare, aceste două accepțiuni ale actului juridic unilateral servesc drept criteriu de delimitare a actului juridic unilateral de angajamentul unilateral.

Referindu-ne la testament ca o

varietate distinctă a actului juridic unilateral, putem preciza că această particularitate poate fi utilizată în sensul restrîns al noțiunii de act unilateral, pentru a evidenția faptul că el nu constituie un izvor de obligații.

Pe lîngă precizarea definitorie cuprinsă în conținutul definiției legale a testamentului, caracterul unilateral dispune de o consacrare legală, reflectată în dispoziția art. 196 alin. (1) din Codul civil al Republicii Moldova, unde se menționează că „actul juridic unilateral este manifestarea de voință a unei singure părți”, ceea ce ar însemna că la acest act juridic pot participa mai multe persoane, însă pentru încheierea valabilă a acestuia este necesară exprimarea voinței unei părți la actul respectiv.

Reiesind din contextul acestei reglementări, considerăm că legiuitorul portughez, la justificarea acestei sancțiuni legale, a conturat un șir de exigențe legale care, prin esența lor, depășesc caracterul unilateral al testamentului, făcînd referire și la unele aspecte proprii caracterului personal, invocînd totodată unele cerințe se țin nemijlocit de modul de redactare a testamentului. În sensul acestei sancțiuni, legiuitorul portughez a pretins să asigure în mod corespunzător drepturile testatorului de a dispune de bunurile sale pentru cauză de moarte, protejînd voința acestuia la întocmirea diferitelor mențiuni testamentare.

Apreciindu-i utilitatea practică, putem menționa că caracterul unilateral al testamentului a servit drept temei de a include unele restricții referitoare la întocmirea testamentului conjunctiv. Spre exemplu, în noul Cod civil al României, în art. 1036 se prevede că „sub sancțiunea nulității absolute, două sau mai multe persoane nu pot dispune, prin același testament, una în favoarea celeilalte sau în favoarea unui terț” [2].

Prin urmare, considerăm că opinia menționată dispune de o suficientă doză de motivație pentru a interzice la nivel de legislație întocmirea testamentelor conjunctive, întrucît în practică astfel de teste ar putea crea un șir de

dificultăți ce derivă din modificarea și revocarea testamentelor cu exprimarea reciprocă a consimțământului ambelor persoane.

Într-o opinie doctrinară [11, p. 245] se susține, cu titlu de excepție de la această interdicție legală a caracterului unilateral, că acesta s-ar putea admite numai în situația în care testamentul ar avea o natură contractuală sau dacă caracterul conjunct ar rezulta din legătura intelectuală de interdependență dintre dispozițiile testamentare a două sau mai multe persoane, fiecare dispoziție constituind cauza (scopul) celeilalte, astfel încât revocarea uneia dintre aceste dispoziții testamentare să atragă după sine în mod necesar și ineficacitatea celorlalte, acestea din urmă rămânând, prin revocarea uneia dintre ele, lipsite de cauză.

Prin prisma celor expuse, putem concluziona că dimensiunile juridice de realizare a caracterului unilateral al testamentului depășesc aspectul teoretic, întrucât acest caracter mai poate constitui și o completare a caracterului personal al testamentului, iar dacă apreciem finalitățile juridice ale acestuia, putem constata că caracterul unilateral facilitează realizarea caracterului revocabil.

Apreciind consecințele juridice ce ar putea surveni în cazul ignorării caracterului unilateral al testamentului, ținem să precizăm că esența lui depășește aspectul analitic susținut în literatura de specialitate, deoarece prin nerespectarea acestui caracter s-ar putea afecta valabilitatea testamentului, motiv pentru care în legislația civilă a unor state au fost introduse prevederi proprii referitoare la nulitatea testamentului întocmit de două sau mai multe persoane.

Ajustînd cazul de nerespectare a caracterului unilateral la realitățile legislației noastre, considerăm că lipsa unei dispoziții prin care s-ar sancționa nerespectarea caracterului unilateral constituie o inadvertență legală, ceea ce creează unele dificultăți în practica notarială. În acest context, putem aduce ca exemplu situația ce poate fi întâlnită în practica notarială, cînd o persoană pretinde deschiderea succesiunii

în baza unui testament mistic care a fost întocmit și semnat de ambii soți. În acest caz, cum va putea proceda notarul, dacă în legislația națională nu există careva reglementări ce ar servi drept temei pentru declararea nulității testamentelor pe motivul ignorării caracterului unilateral?

Deoarece printre temeiurile de nulitate a testamentului indicate în dispoziția art. 1469 din Codul civil al Republicii Moldova nu există un temei distinct de nulitate pentru cazul cînd prin intermediul aceluiași testament dispun două sau mai multe persoane, propunem, cu titlu de lege ferenda, ca în art. 1469 din Codul civil să fie introdus un alineat suplimentar, cu numărul (6), care să aibă următorul conținut: „Este nul testamentul prin care două sau mai multe persoane au dispus una în favoarea celeilalte sau în favoarea unui terț”.

Rezumînd cele expuse cu privire la finalitățile juridice ale caracterului unilateral al testamentului, considerăm ca acesta vine să asigure realizarea caracterului personal al testamentului, în scopul de a nu condiționa voința testatorului în privința determinării moștenitorilor testamentari, avînd ca scop final nevicierarea consimțământului.

Caracterul revocabil al testamentului și incidentele jurisprudențiale. Un alt caracter juridic al testamentului, fără de care definiția legală a acestor categorii de acte juridice nu poate fi validă, îl constituie *caracterul revocabil* [3, p. 80], care prin finalitățile sale juridice vine să asigure o flexibilitate în convingerea testatorului de a se determina pînă la decesul său în privința menținerii testamentului. Acest caracter al testamentului este reprodus de majoritatea legislațiilor civile și agreeat în unison în literatura de specialitate [3, p. 529] cu titlu de etalon în realizarea libertății testamentare ce derivă dintr-o garanție constituțională a dreptului de moștenire.

Deoarece actele juridice sînt încheiate cu scopul de a produce careva efecte juridice, caracterul revocabil al testamentului prin finalitățile sale juridice constituie o excepție de la această regulă, datorită

faptului că legiuitorul l-a reflectat ca un element constitutiv al definiției legale care nu este prezent în conținutul altor acte juridice.

Dincolo de aspectul teoretic, caracterul revocabilității testamentului dispune și de un aspect practic, deoarece prin conturarea limitelor de extindere a acestei particularități ni s-ar permite să determinăm cauza și condițiile de realizare a ultimei voințe a testatorului de a dispune de averea sa pentru cauză de moarte. Deoarece legislația civilă nu conține careva prevederi legale asupra elementelor definitorii ale caracterului revocabil, vom încerca să precizăm conceptul juridic al acestuia prin prisma opiniilor doctrinare întîlnite în literatura de specialitate autohtonă și în cea străină.

Prin esența sa juridică, revocarea are un conținut destul de ambiguu, deoarece aceasta este folosită frecvent cu diferite sensuri. Într-o accepțiune, revocarea desemnează răzgîndirea sau retragerea consimțământului inițial al testatorului. Într-o altă accepțiune, revocarea constituie autodeterminarea testatorului de a stabili regimul juridic de transmitere a bunurilor sale pentru cauză de moarte.

Prin urmare, putem menționa că revocabilitatea constituie o particularitate distinctă a testamentului, în baza căreia acesta se individualizează față de celelalte acte juridice civile care, după conținut și efectele juridice pe care le generează, sînt similare. Spre exemplu, în legislația civilă a statelor care conține prevederi referitoare la contractul de succesiune nu s-au inclus prevederi prin care s-ar putea revoca contractele respective. În unele cazuri, caracterul revocabil al testamentului constituie o excepție care înlătură realizarea principiului priorității succesiunii testamentare asupra succesiunii legale, deoarece dacă testatorul aflat în viață își va revoca actul prin care a testat o parte sau întreaga sa avere unor persoane care nu se atribuie la succesorii legali, atunci, odată cu revocarea testamentului, asupra bunurilor defunctului se vor extinde prevederile legislației civile referitoare la succesiunea legală.

Spre deosebire de celelalte caractere juridice ale testamentului, caracterul revocabil dispune de o protecție legală distinctă, care-i permite testatorului să-și mențină acest privilegiu pînă la decesul său, fără a putea fi degrevat de această posibilitate prin careva acte private.

Caracterul revocabilității testamentului poate fi studiat sub două aspecte: primul aspect derivă din libertatea testatorului de a determina soarta juridică a averii sale și de a transmite o parte sau întregul patrimoniu unei alte persoane, iar al doilea aspect al acestui caracter se referă la intenția testatorului de a menține regimul juridic asupra bunurilor sale existente pînă la momentul întocmirii testamentului.

Ținînd cont de inadvertențele ce se întîlnesc în jurisprudența națională, considerăm că în Codul civil urmează a fi introduse unele precizări cu caracter prohibitiv, în temeiul cărora s-ar interzice recunoașterea valabilității testamentului anterior în situațiile cînd ultimul testament a fost recunoscut nul de instanța de judecată sau în cazul în care moștenitorul testamentar a fost recunoscut prin hotărîre judecătorească ca moștenitor nedemn, restabilindu-l pe cel precedent, dacă la întocmirea ultimului testament s-a constatat prezența viciului de consimțămînt.

Întrucît testamentul este un act juridic solemn, este evident că și caracterul revocabil al acestuia este însoțit de realizarea anumitor formalități pentru a putea legitima retragerea voinței testatorului în privința dispozițiilor testamentare prin care s-a dispus transmiterea bunurilor pentru cauză de moarte. Luînd în considerare volumul și specificul formalităților pe care trebuie să le îndeplinească testatorul la valorificarea caracterului revocabil, sînt recunoscute două feluri de revocare a testamentului: revocarea expresă și revocarea tacită.

Revocarea *expresă* a testamentului rezultă din declarația de revocare formulată de testator printr-un înscris testamentar sau autentic și nu este nevoie ca ea să fie făcută în termeni sacramentali, fiind suficient orice termen sau formulă din

care reiese, neîndoielnic, voința testatorului. La baza acestei forme de revocare a testamentului s-a pus accentul pe formalitățile pe care trebuie să le îndeplinească declarația expresă.

Conform unor alte opinii doctrinare [13, p. 38-43], revocarea poate fi voluntară și judecătorească. În cazul revocării voluntare, testatorul, printr-o declarație expresă cuprinsă într-un înscris întocmit în formă testamentară sau autentică, își retrage voința expusă în testament, iar revocarea judecătorească se realizează prin intermediul unei hotărîri judecătorești cu titlu de sancțiune pentru faptele culpabile săvîrșite de către moștenitorul testamentar față de defunct sau față de memoria acestuia.

Ajustînd aceste criterii de delimitare a revocării la legislația civilă autohtonă, putem menționa că legiuitorul nostru reflectă într-un articol ambele forme de revocare a testamentului, deoarece, potrivit prevederilor art. 1465 din Codul civil, revocarea testamentului se admite în orice moment:

a) prin întocmirea unui nou testament, care revocă în mod direct, total sau parțial, testamentul anterior ce contravine noului testament,

b) prin depunerea unei cereri la notar,

c) prin distrugerea tuturor exemplarelor testamentului olograf [1].

Avînd în vedere conținutul acestei prevederi legale, considerăm că modurile expuse de legiuitor nu cuprind toate situațiile ce pot apărea în practică, deoarece nimeni nu-i interzice testatorului ca după întocmirea testamentului să înstrăineze bunul care a constituit obiectul testamentului sau să-l înstrăineze cu condiția întreținerii pe viață.

Concluzii. În scopul eliminării acestei lacune legale, considerăm că art. 1465 din Codul civil urmează a fi completat cu lit. d), prin care s-ar putea acoperi situațiile ce pot fi întîlnite în practica notarială, cînd testatorul, ulterior momentului întocmirii testamentului, încheie alte acte juridice prin care înstrăinează bunul testat. În sensul acestei propuneri *de lege ferenda*, dispoziția suplimentară va avea următorul

conținut: d) sau prin alte acte juridice autentificate notarial, din conținutul cărora poate fi desprinsă voința neîndoielnică a testatorului privind revocarea totală sau parțială a testamentului sau modificarea acestuia.

Referințe bibliografice

1. Codul civil al Republicii Moldova, adoptat prin Legea Republicii Moldova nr. 1107-XV din 06.06.2002. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, nr. 82-86/661 din 2002.

2. Codul civil al României din 2009. În: Monitorul Oficial al României, nr. 51 din 2009. Republicat cu modificări aduse de Legea nr. 71 din 3.06. 2011. În: Monitorul Oficial al României, nr. 505 din 2011.

3. Baieș Sergiu ș.a. Drept civil. Contracte și succesiuni. Chișinău: Ed. Cartier juridic, 2010.

4. Bănănescu Iu. Succesiunea testamentară în legislația Republicii Moldova. Chișinău, 2015.

5. Bănănescu Iulia. Aspecte generale privind noțiunea, caracterele juridice și conținutul testamentului. În: Revista Națională de Drept (Chișinău), 2006, nr. 6, p. 79-82.

6. Buglea, C.P. Drept internațional privat român. București: Ed. Universul Juridic, 2013.

7. Chibac Gheorghe, Bruma Sorin, Robu Oxana etc. Drept civil. Contracte și succesiuni. Chișinău, 2014

8. Chirică D. Drept civil. Succesiuni și testamente. București: Ed. Rosetti, 2003.

9. Comentariul Codului civil al Republicii Moldova. Coordonatori Buruiană Mihail, Efrim Oleg și Eșanu Nicolaie. Chișinău: Ed. Arc, v. II, 2006.

10. Dogaru Ion. Drept civil. Succesiuni. București: Ed. All Beck, 2008.

11. dreptmd.wordpress.com/cursuri-universitare/succesiuni/devolutiunea-testamentara-a-mostenirii

12. Eliescu M. Curs de succesiuni. București: Ed. Humanitas, 1997.

13. Hamangiu C., Rosetti-Bălanescu I., Băicoianu Al. Tratat de drept civil român, vol. III. București, 1928.

14. Spînu D.Ș., Spînu Al. Drept civil. Moștenirea. București: Ed. C.H. Beck, 2015.